

57

تاتارچه قرآن تفسیری

۶ نچی کیسهك

ناشر و محرری:

محمد کامل المطیعی تحفة اللین

اورالسکی شهرنده.

قال الله الکریم فی کتابه القدیم:
وقرانا فرقناه لتقرأه علی الناس

علی مکث ونزلنه تنزیلاً.

سورة بنی اسرائیل.

تاسی ۱۵

هر حقوقی صاحبینه راجعدر.

قرآن «معارف» مطبعهسی ۱۹۱۵ بل.

КАЗАНЬ,
ТИПОГРАФІЯ „МААРИФЪ“
1915 г.

مكتبة ابن ماجه الدرع المرحوم محمد بن محمد

نومبر

تاتارچه قرآن تفسیری

۶ نچی کیسهك

ناشر و محرری:
محمد کامل المطیعی تحفة اللین
اورالسکی شهرنده.

قال الله الکریم فی کتابه القدیم:
وقرانا فرقنه لتقرأه علی الناس
علی مکث ونزلنه تنزیلاً.

سورة بنی اسرائیل.

نومبر ۱۵ تیسری

هر حقوقی صاحبینه راجعدر.

قران، «معارف» مطبعه سی ۱۹۱۵ یل.

КАЗАНЬ,
ТИПОГРАФІЯ „МААРИФЪ“
1915 г.

«سیکرتت»

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رسول من محمد صلی الله علیه وسلم مکہ دن مدینہ گہ کو چکاچ باشده قدس
شر یفکه یونه لوب عبادت قیلغان، سوکره الله تعالی طرفندن مکہ طرفینه کعبه اللهغه
یونه لوب عبادت فیلورغه امر بولغان، اشته شول توغر وده الله تعالی ناک
تله وینه فارشی سوز ئه یتوچیلر حقنده توبه نده گی آیت کیلگان.

(سَيَقُولُ السُّفَهَاةُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلِيَهُمْ عَنِ قِبْلَتِهِمُ الَّتِي كَانُوا عَلَيْهَا قُلِ اللَّهُ
المشرق والمغرب يهودى من يشا الى صراط مستقيم) اهمقلر ئه یتله لر:
فی نرسه آلارنی (مسلمانلرنی) اوزلرینک اولسگی قبله لرندن دوندردی
دیب. سین ئه یت: مشرقده مغربده الله تعالی ناک در (الله تعالی بله سه فایو
جهتنی اختیار قیلوب قبله ایدر، هر بر جهت الله تعالی ملکنده وتصرفنک
دیگدر.) الله تعالی تله گان کشیسن توغری یولغه کوندرر (وَكذلك جعلناكم

أمة وسطاً لتكنوا شهداء على الناس ويكون الرسول عليكم شهيداً)
اوشاندق بز سزنی عدالتی امت یاصادق، شول عدالتک ایل آدما رگه
شاهد بولماقکز اوچون هم سزگه رسولنک شاهد بولووی اوچون.

بو آیتدن آکلاشیلدغینه کوره امت محمدیة اسلامیه عدالتده
باشقه آدملرگه شاهد یعنی مثال ودلیل بولورغه تیوشلی لردر. رسول من
محمد علیه السلام اوزی البته هر خصوصده هر اشته عدالتی بولغان،
رسول من ناک عدالتی وآنک اشلگان اشلری بزگه ده دلیل ومثال بولورغه
تیوشلی، کوب مفسرلر الله تعالی ناک بو سوزینی قیامت کونینه مخصوص
دیوب «محمد امتی قیامت کوننده باشقه امتلرنک دنیا ده اشلگان اشلرینه
شاهد بولوب تورورلر ایش» دیگانلر. ایتنک اوزندن آندی معنا

آئلا رغه هيج بر اورن بوق، چونكه الله تعالى بو اشلرنى قيامت كونك
بولور ديه سويله مگان، بلسكه حاضر گى وقتكزده بززنى شولاي عدالتلى
امت قيلدق ديب سويلگان، بناء عليه بو آيتنى قيامت كونينه قاراطوب
تفسير ايتمك بيمك بيوك خطادر و برده قرآن اوزينك عالى و حكه لى
سوزلرى و حكملرى ايله بزگه دنيا ده عمل ايتمك او چون گنه كيله مشدر.
بناء عليه قرآن ايله عمل ايتمكنى قيامت كونينه قالدروب سويلو هيج
معقول توگلدنر. بو آيتنى امت محمدية اسلاميه گه بيمك دقت ايله اوقو
تيوش چونكه بو آيت ده امت محمديه نك نيچك بولورغه تيوشلى ايدكى
بيان قيلنه مشدر. الشيخ ابو منصور الماتريدى حضرتلريده بو آيتدن
اجماع امت نك شرعى دليل اولماسينى استخراج ايلشمدر. چونكه اول
الله تعالى اوشبو آيتنى ايله بو امتنى عدالتلى ديه وصف قيلدى، دى. عدالت
ايسه شاهد بولما فنك ايك كيره كلى شرطلرندن، دى. بس امت محمديه بر
نرسه حقه ده جيپولوشوب وانفاق ايدشوب شهادت بيوسه لر اول نرسه نى
قبول ايتمك لازم بولا، دى.

(وما جعلنا القبلة التي كنت عليها الا لنعلم من يتبع الرسول ممن
ينقلب على عقبيه وان كانت لكبيرة الا على الذين هدى الله وما كان الله
ليضيع ايمانكم ان الله بالناس لرؤف رحيم) اولده قبله نك اولان قبله نى
بيت المقدسنى قبله ايدوب تيك بز ياصام ادى رسول گه ايدهر و چيلر ايله آرتينه
دونو چيلر نى (مرتد بولو چيلر نى) بولو و مز او چون ياصادق. اول قبله نى آلامشدر و
بيوك واقعه بولسه ده تيك الله تعالى كوندرگان كشيلىر گه بيوك واقعه بولوب
كورنمه س، الله تعالى سز نك ايمانكز نى ضايع ايتوچى بولمادى. حقيقتده
الله آدملىر گه بيمك قاطى رحمت ايمسى و رحمت قيلغو چيدر (فدنرى) (*)
تقلب و جهك فى السماء فلنولينك قبله ترضيها فول و جهك شطر المسجد
الحرام و حيث ما كنتم فولوا و جو هكم شطره وان الذين اوتوا الكتاب

(*) لفظه مستقبل والمراد به المضى. ابو البقاء العكبرى.

ليعلمون أنه الحق من ربهم وما الله بغافل عما يعملون) كوردك بز (ای محمد!) یوقاریده سینک بوزکئک ئه یله نوون، بس یونه لدره مز بز سینی اوزک رضا بولاتورغان قبله گه، یونالدر ایندی بوزکئی مسجد حرام طرفینه، قایدا بولسه کزده (ای محمد امتی!) یوزلرکئی شول مسجد حرام طرفینه یونالدرکز، کتاب بیرلگان (کتابی بولغان) کشیار بو اشنی (یعنی قبله ناک آلامشدرلوون) الله تعالی طرفندن دیب حق دیب بلورلر، الله تعالی آلاش لگان اشلردن غافل توکلدر.

رسول الله مکهدن مدینه گه کوچکچ باشده بیت المقدس که یونه لوب عبادت قیلسه ده کوکلندن کعبه الله گه یونه لوب اوقونی تلگان و بو حقه الله تعالی طرفندن امر کیلونی کوتوب تورغان. سمانک معناسی «کل ما علاک فهو سماک» مفهومچه «سما» مطلقا سیندن یوغاری بولغان نرسه دیکدر. (ولئن آتیت الذین اوتوا الکتاب بکل آیه ما تبعوا قبلتک وما انت بتابع قبلتهم وما بعضهم بتابع قبلة بعض ولئن اتبعت اهلهم من بعد ما جاءک من العلم انک اذا لمن الظالمین) اگر سین کتاب بیرلگان کشیلرگه هر توری آیت لرنی دلیللرنی کیتورر ایسه کک آلاش سینک قبله گه اییارمه سلر، سینک آلاشک قبله سینه اییارگوچی توکل سن، آلاش بعضیسی بعضیسنک قبله سینه ده اییاروچی توکلدر (نصاری لر یهودیلرنک قبله سینه و یهودیلر نصاری لرنک قبله لرینه اییه رمیلر) اگر سین اوزیکه بلو کیلگاندن صوک آلاشک تلورینه اییه رسه ک اول وقت سین ظالمردن بولور سن.

بو سوزلرنک رسولمز حضرتلرینه خطاب بولووی رسولمز ناک امتینه عبرت اوچون بولسه کیرک. مدارک تفسیرنده بو سوزلرنک ظاهری رسول علیه السلام گه بولسه ده حقیقتک امتک ئه يتولدیکى بیان قیلنمشدر. اما روح المعانی تفسیرنده بو سوزلر اچنک بولغان مبالغه لی قاطی خطابلر: حق اشنی الوغلاو، حق اشک اییه روگه قزقدرو، هر توری نفس آرزولرینه اییارودن فورقتو و پیغمبرلردن گناه صادر بولونک بیگره کک بیوک گناه بولاچاغنی آکلانو اوچون بولوب اول خطابنک ظاهرینی

رسولمیزگه تخصیص قیلوب و معناسینی ایسه امتکله تعیین قیلونک حاجتی
یوق دینلمشدر. علی کل حال الله تعالی ناک کلامی رسول اوچون گنه
کیللمه گان بلکه شول رسول جبار لنگان خلق اوچون کیلمشدر، اشته
شونک اوچون بو آیتده گئی خطابنی ده رسول الله غه غه مخصوص دیب
ثم یتوب بولمیدر. (الذین اتیناهم الکتاب یعرفونه کما یعرفون ابناهم
وان فریقا منهم لیکتبون الحق وهم یعلمون) بز کتاب بیرگان کشیلر
آنی (یعنی محمدنی) بلهر، اوزلرینک بالالرن بلنگان شیکلمی. درستلک
آلاردن (یعنی کتابیلردن) بولغان بر طائفه اوزلری بله توروب حقلقنی
یاشره لر. (الحق من ربک فلا تکونن من الممتزین) حقلق ربک
طرفندن در، بس سز (ای امت محمد!) شک شبهه قیلوچیلردن بولماکز!
(ولسکل وجهه هو مولیها فاستبقوا الخیرات این ما تکونوا بات بکم الله
جمیعا ان الله علی کل شیء قدیر) هر کمناک بر طرفی بارد، اول شول
طرفه یونه لدر، بس سز ایند گواک اشلوده بر بریکزدن اوزدیرشکر،
فایدا بولسه کزده الله سزناک بارچه کزنی ده بر گه جیبوب کیلترور، حقیقتده
الله تعالی هر اشکه کوچی ینکوچیلر (ومن حیث خرجت فول وجهک
شطر المسجد الحرام وانه للحق من ربک وما الله بغافل عما تعملون)
سین قای بردن چقسا کده یوزکنی مسجد الحرام گه (کعبه الله غه) طابا
بونلدر، ربک طرفندن بولغان راستلقده شولدر، الله تعالی سزناک اشل گان
اشرکزدن غافل توکلدر (ومن حیث خرجت فول وجهک شطر المسجد
الحرام وحیث ما کنتم فولوا وجهکم شطره لئلا یكون للناس علیکم حجة
الا الذین ظلموا منهم فلا تخشعوا واخشونی ولا تم نعمتی علیکم ولعلکم
تهتدون) قایوغنه بردهن چقسا کده یوزکنی کعبه گه بونالدر، قایو اورنده.

بولسا كزده يوزكزني قبل غه بونه لدر كز، خلق ناك عليه كز گه (ضرر كز گه) دليلى بولماسون او چون. مگر آلاردن بولغان ظالمردن سز برده قورقما كز، ميندن گنه قورقكز. وهمه مين سز گه نعمتمنى تمام ايتمه كلگم او چون، شايد سز كونولور سز. يعنى سز مينم سوزمنى طكلا ساكز مين سز گه نعمتمنى كامل ايدوب بيرور من ديمكدر. (كما ارسلنا فيكم رسولا

منكم يتلوا عليكم آياتنا ويزكيكم ويعلمكم الكتاب والحكمة ويعلمكم

ما لم تكونوا تعلمون) نعمتمنى تمام ايتمه كلگم: سز گه اوزكز ناك آرا كز ده پيغمبر جبار دكهن كبي، اول پيغمبر سز گه آيتلرمنى اوقى، سزنى پا كلى، سز گه كتاب وحكمت او گره ته واوزكز بله توراغان نرسه لرنى بندره.

الله تعالى بزگه بو آيتده اوزينك طرفندن جباراگان پيغمبرلر ناك بزگه علم وحكمت او گره ته چكيني و بزلر بله توراغان نرسه لرنى بلدره چكيني بيان بيورا. البته پيغمبرلر هر فايوسيك شولاى بولغانلر، آلا الله تعالى ناك بنده لرينه هر تورلى كيره كلى نرسه لرنى او گره توب كيتكانلر. محمد عليه الصلاة والسلامك علم وحكمت او گره تووى و آنى او گره نورگه قوشووى آرفاسنده بو كون امت محمد نى قدر ترقى تابدى، كوكلر ناك و بير ناك تورلى كوشه لرنده يورى باشلادى، اشته بونك ايله بو كونگى محمد عليه السلام امتى كلام شريف ده اولان الرحمن سورهنه كلى «يا معشر الجن والانس ان استطعتم ان تنفذوا من اقطار السموات والارض فانفذوا لا تنفذون الا بسلطان» آيتينه امثال ايندى (*) و برده «واعدوا ما استطعتم بقرة ومن رباط الخيل لترهبون بها عدو الله وعدوكم» آيتينه امثالاً بيوك استحكاملر، طوپلر، صو وهوا فلوطلر، ملطقلر، پوليموتلر، بومبالر وغير تورلى عقلنى حيران فالدر ا توراغان غايت قورقنچلى و كوپلى صوغش اسبابى يا صارغه و حاضرلر گه كرشدى. مونه بولار وغير تورلى بو كونگى علم و معرفت بيشلرى اولان هنر و صنايع همك تورلى، نورلى ترقى و مدنيت اثرلرى بار چه سيده الله تعالى ناك بندلر ينه بوندن ۱۳۳۰ يللردن ده زياده رهك بورون جبارمش اولديقى محمد عليه الصلاة

(*) بو حقه برنچى كيمسه كده سوز باشنده بر آز سويلنمش ايدى.

والسلامنڭ قرآن ايله علم و حكمت اوگرتدىكى و آنى اوگر نورگه قوشو وينڭ فائىلى نتيجه سېدىر. اشته مونه بو اشلىر الله تعالى نڭ بىندەلر يىنه نعمتىنى تمام بىرىنه يتكروب و كامل ايدوب بىر وويدر.

يوقارىدە سويلدىكم سوزلر يالڭىز مسلمان بولغان كشىلرگه گنه قاراب توگل بلكه دنياده باشامقده بولغان همه الله بىندەلر يىنه قارابىر، چونىكه آلاز بارچەسىدە كىرك روس، كىرك تاتار، كىرك فرانسوز، كىرك عرب، كىرك انگلىز، و كىرك باشقە جنسدىن بولسون بارچەسىدە محمد عليه الصلاة والسلام امتىدىر. بوڭا دليل محمد عليه الصلاة والسلام نڭ يالڭىز عرب قومى ياكە باشقە بىر تورلى قومگه گنه جىبارلامە يوب بلكه آخر الزمان قوملرىنڭ بارچەسىدەدە كافة و عامە جىبارلاوويدر. اشته بوڭا سبأ سوره سنڭكى آيت كرىمەدە آچق دليلدىر: «وما ارسلناك الا كافة للناس بشيراً و نذيراً و اكن اكثر الناس لا يعلمون». بوڭا باشقە آيتلردە بار. آلاز اوز اورنلرنده يازلور. مذكور قوملرنڭ بعضىسى «بىر محمد امتىدىن توگلهز» دىب محمد عليه الصلاة والسلامنڭ سوزلرن توپمى ايكان ياكە آڭڭ همه بىبورغانلرن بىرىنه كىلتورمى ايكان بو اش آلازنى محمد امتى بولودن اصلا چقارمىدر، چونىكه بوندى كىمچىلىكلر «مىن مؤمن» دىب يور وچىر محمد امتىدەدە يوق توگلىر. زمانەزده «بىر چن مؤمنلرمز» دىب يور وچىلرنڭ كوسىسى «قل لم تؤمنوا و لكن قولوا اسلمنا» آيتى قىيلىدىن تىك تل و قىيافت ايله گنه همە بەلش آشاب تاماقلرن طويىرو اوچونىگنه محمد امتى بولوب يور يىر اما عمللرنڭ ايسە بىك كوب كىمچىلىكلر قىلالر. رسولمىز نڭ دعوتىنى قبول ايتوچىلر و قبول ايتمە وچىلر اعتبارى ايله گنه محمد امتى ايكىگە آيرالار، يعنى محمد امتى نڭ بىر قسىمى رسولمىز نڭ دعوتىنى اجابت ايتمىش اما بىر قسىمى اجابت ايتمەش بولادىر بولار هر ايكىسىدە بىر نىگىز دنياده و آخرتدە هميشە محمد امتى حسابىدەدرلر، بولار نڭ بعضىسىنى محمد امتى توگل دىمك بىر كشىنڭ بالالرن اوزىنىكى توگل دىمك ايله بىردر. آلاز نڭ بعضىسى بىرگە رسولمىز نڭ دعوتىن اجابت ايتمەگان بولوب كور بىنسەلر بو حقتە آلازنى الله تعالى اوزى عدللك و توغرىلق ايله حكم ايتەر.

بو بىزنىڭ اش توڭلىرى. فقط حقنە «وما ارسلناك الا رحمة للعالمين» (۱) آيتى كېلىش اولان رسولەزنىڭ بارچە امتىنە بىر ئىگىز رەۋشەدە رحمت ايله كېلىدىكى شېھەسۇدر، بوڭا قارشى سويلەك اللەتعالى نىڭ اوشبو آيت كرىمەسىنە قارشى سويلەمكىر، حفظنا الله منه (فاذكرونى اذكركم وَاشْكُرُوْا وَلَا تَكْفُرُوْا) بىس ايندى سۇدە مېنى ايسىزگە توشۇرگا! مېندە سۇزنى ياد ايتەر مەن ھەم مېڭا شۇكر قىلوڭز! (تەشكەر ايتوڭز) ومېڭا كافر بولماڭز! (يا ايھا اللّٰدين امنوا استعينوا بالصّبرِ وَالصّٰلٰوةِ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصّٰبِرِيْنَ) ارا ايمانلى كشىلەر! اللەدن صىرلىق و دەئا ايله ياردەم سوراڭز، تەحقىق اللەتعالى صىر قىلغۇچى كشىلەر ايلەدر.

صلات نىڭ معناسى دەئا ايدىكى بىر مرتبە سويلەنمەش ايدى، بو اورنەدە شول لغت معناسى بېرىلدى. بعض تەفسىرلەردە صلوة نىڭ معناسى نماز دىب بېرىلدىكى دە نماز اچىندە ھەر تۈرلى دەئالەر قىلىنغىنى ملاحظەگە آلو سېلىنەن در. البته بويىلە معنا بېرىدە بىك درستەر، فقط دەئاسز نماز بولمايۇب بىلكە نمازدن باشقە وقتلەردە دەئا قىلمق مەمكىن بولدىغىنى اعتبارگە آلوب مېن آيتدەگى صلوة كە عامرەك معنانى يعنى مطلقا دەئا معناسىنى بېرونى مصلحتەرەك وتيوشلىرەك تابدەم. (ولا تقولوا لمن يقتل

فِي سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٍ بَلْ اَحْيَا وَلٰكِنَّ لَاتَشْعُرُوْنَ) اللە بولندە (اللە سوزىنى واللە بېورغىنى بىرىنە كېلىتەرورگە طرشقان ياكە صوغشقان وقتلەندە) اولتەرلەگان كشىلەرنى آلا اولكلەر دىب ايتمەڭز، چونكە آلا تەركلەردى، لىكن سز آكلامىسىز. يعنى آلا اوتىرلەگان بولسەلەردە آلاردە نېندى حيات بارلقن بلمىسىز و آلا كىبى بولوب فضىلەتلەر كەسب ايتارگە طرشمى سز دىمكىر.

اللە بولندە اوتىرلەگان كشىلەر آلا البته باشقە كشىلەر شىكىللكوك اولك توڭلىرىدە، آلا اوزلەرى كوز آلدەن بولسەلەردە آلا نىڭ اشلەب

(۱) «انبىاء» سۇرەسىنىڭ آخىرندە.

فالدوغان اشلری و اثرلری کوز آلدندن کینمی تورا هم آلا ترک
 کشیلر شیکللی هر کمنک تلنده سویلنوب و تقدیر قیلنوب تورا. حضرت
 علی جنابلریده بو حقه: «هک خزان الاموال والعلماء باقون ما بقی الدهر
 اعیانهم مفقوده و آثارهم فی القلوب موجوده» دیمشدر. یعنی مال جیبوب
 تور و چیلر بتدیلمر اما عالمر ایسه دنیاده تورغان مدته همان تور اچقلر
 آرادن اوزلری یوغالسه لرده اثرلری کوکلرده تورور دیمکدر. (وانبلونکم
 بِشَىٍّ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ
 الصَّابِرِينَ الَّذِينَ إِذَا أَصَابْتَهُمْ مَصِيبَةٌ قَالُوا إِنَّا لِلَّهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ) البته،
 سزنی بز تجربه ایتهمز: قورفودن، آچلق دن ماللر، کشیلر، یمشدر
 کجهودن بر نرسه بیروب. مونه شوندی صبر قیلو چیلرغه سوینچ بیر!
 آلا شوندا این کشیلردر که آلا رغه بربر قایغو حسرت ایرشسه آلا
 قه ایتهلر: بز الله ملکنده مز تحقیق بزلر الله تعالی حضورینه قایتقو چیلر مز دیب.
 البته، الله تعالی نك بندهلرینی قورقتوب، آچ یاصاب یا که ماللرینی
 کشیلرینی، یمشدرنی کیمتوب صنای و امتحان قیلووی اوزی بلواو چون
 بولمایوب بلکه بندهلرنك باشلرینه شوندی اشلر توشکان وقتده اوز
 آرا رنده چداملی بولوب بولماولری کورینو و آشکاره بولو او چوندر.
 یوغسه الله تعالی بندهلرینك نیچک بولاچاغینی امتحان سزده بله. (أُولَئِكَ
 عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ) ایشته شوندی صبر
 ایتو چیلر که ربلندن (الله طرفندن) عمومی و خصوصی رحمتلر بولور
 و آلا توغر یلققه کونلمش آدملر در (ان الصفا والمروة من شعائر الله فمن
 حج البيت أو اعتمر فلا جناح عليه ان يطوف بهما ومن تطوع خيرا فان لله
 شاكر عليم) حقیقته صفا ایله مروه (مکه ده گی ایکی اورن اسملری)
 الله تعالی نك علامتلرندندر، بر کشی کعبه اللهنی حج قیلوق، وز یارت ایتهمک
 استهسه آشا اول ایکی اورننی طواف قیلوقه گناه بوقدر. بر کشی

اوزینه واجب بولماغان خیرلی اشلیسه درستلکده الله تعالی عملگه قاراب ثواب بیر و ایلله شکر ایتکوچیدر و بیک بلسگوچیدر، یعنی اول

ایکی اورننی طواف اوچونک تپوشلی ثوابلرینی بیر ور دیمکدر (انّ الذین یسکتهمون ما انزلنا من البینات والهدی من بعد ما بیناه للناس فی الکتاب اولئک یلعنهم الله ویلعنهم الالعونون) حقیقتده بز جبارگان دلیلرینی و کونلمک لکنی (قرآن سوزلرینی) یاشر و چی کشیلر، بز آنی آدملرگه قرآنده بیان ایتکاندین صوگوره، آلاغه الله لعنت ئه یتور و بارچه لعنت ایتوچیلرده آلاغه لعنت ئه یتورلر.

اوشبو آیتدن قرآن اچنده گی شرع حکملرینی بلوچیلرنک شول بلدکلرینی اظهار ایتولری واجب و یاشر و لاری حرام ایدکی استخراج اولنادر. فقط بلوچینک اوزینه اظهار قیلوندن ضرر کیلور دیب قورقماوی شرطدر، اگر قورقسه یاشر و حرام بولمی فقط سؤال فیلتعانی وقتده غنه آکا توغری جواب بیرمک واجب بولا. بو آیتنک معناسنده روح المعانی تفسیری: «بو آیت خاتونلرغه بو اشنک واجب توگوللگینه دلیلدر، چونکه بو آیت ایر کشیلرگه گنه خطاب بولوب خاتونلر ایسه ایرلرگه خطاب اچینه کرمیلر» دی. نه قدر یاگلش اعتقاد. اصلاشک و شبهه سز بو آیتنک حکمی کیرهک ایر و کیرهک خاتون کشیگه بولسون بارچه آدم بالالرینه عامدر. مذکور یاگلش اعتقاد خاتونلرینی کشیدن صانام اوچیلقدن کیله. بیک کوب مسلمانلر ایرلرینی گنه «کشی» اما خاتونلرینی ایسه «عورت» دیب آیروب یورتلر و آلاغه کشی دیمکنی بیک زور خطا دیب بله لر. بونی کوز ایل کوروب بلمک اوچون پرده براقه بار و کیرهک توگل، مین اوزم باکو شهرینه بر مرتبه باردغمده ایر کشیلر اوچون مخصوص بولغان اورنلرغه «کشی اوچون» اما خاتونلرغه مخصوص بولغان اورنلرغه «عورت اوچون» دیب یازلوب قویلغان سوزلرینی کوردیم. بوکا بناء بوزماندهده ایرلرینی گنه «کشی» اما خاتونلرینی «کشی توگل» دیب یاگلش اعتقاد ایله یوروچی مسلمانلرنک بارلغینه غایت تعجب ایتدم. البته بو ره و شده خاتونلری کشیلر جملسندن صاناماق و آلارینی بالکیز «عورت» دیب کنه

حساب ایتمهك بېك بیوك خطادر الله صافلاسون. و برده بو آیت قرآنك
معناسینی او گره نوب قرآن دن دلیلر چغارونی هر کیم او چون درست
تو گل دیو چیلر گه بېك بیوك عبرتدر. قرآن امام ابوحنیفه، امام شافعی،
امام مالک، امام حنبل و غیر اسملر ایله اسملنگان مخصوص کشیلر
او چون گنه کیلمه یوب بلسکه بارچه آملرده عموما شول قرآنی اوقوب
فائز لئسونلر او چون کیلمشدر. شونک او چون قرآنی هر کیم گه معناسینی
بلوب اوقورغه تیوشلی و هر کیم اوزی آکلاغان قدر هیچ کیم گه
ایبارمه ینچه شول قرآندن دلیل طابارغه حقیقت از لهر گه بور چیلدر.

(ان الذین کفروا و ماتوا وهم کفار اولئک علیهم لعنة الله و الملائکة
و الناس اجمعین) کافر بولغان کشیلر و کافر بولغانلری حالده اولنگان
کشیلر، آلا رغه الله نک لعنتی فرشته لرنک همده جمیع آدم لرنک لعنتی در
(خالدین فیها لا یخفف عنهم العذاب و لاهم ینظرون) آلا ر شول لعنت
اچنده مه کنگو فالاقچلر، آلا ر دن عذاب جیمکله یتلمهس و آلا رغه هیچ مهلت
بیرلمهس (والهکم اله واحد لا اله الا هو الرحمن الرحیم) سز نک الهسکر
یا لغز بر الله در. شول رحمت ایبهسی و رحمت فیلغوچی اللهغه باشقه الله
یوقدر (ان فی خلق السموات و الارض و اختلاف اللیل و النهار و الفلک
اللی تجری فی البحر بما ینفع الناس و ما انزل الله من السماء من ماء فاحیا
به الارض بعد موتها و بث فیها من کل دابة و نصر فی الرياح و السحاب
المسخر بین السماء و الارض لآیات لقوم یعقلون) حقیقته کولرنی، برنی
یار اتمقده (بار فیلمقده)، همده کبچه، و کوندز نک تور لیچه بولماقنده، همده
آدمیلر گه فائده بیره تورغان ره و شده کیمه لرنک دیکنگزده بور و ونده،
همده الله نک یوقار و طرفدن صو ایندروب اول صو ایله بیرنی اولدکن
صو گره ترگز و ونده، همده اول بیر اوزرنده هر بر حیواننی ساچوب
جیمار و ونده همده بیللرنی تورلی یاقعه ایله ندر و ب جیمار و ونده و همده

بیر برله كوك آراسنده بولوطنك مسخر بولوب يور وونده عقلی كشیلرگه بیک كوب علامتار بار.

البتە بولار همه سیده جناب الله نك بار لغینه بیک آچق دلیللر در، چونکه بولار اوز اوزلرندن گنه بار بولوب کیتمه گانلر، بره و بولدر ووندن باشقه هیچ بر نرسه نك اوز اوزندن بار بولوب کیتووی ممکن توکلدر. رسولمزده بو آیتنی او قوچیلر توغروسنده: «ویل لمن قرا هذه الآية

فیج بها» دیمشدر. یعنی بو آیتنی اعتبارسز و فیکرسز یالکسز میج میج ایتوب کنه اوقوب کیتوچیگه نی اوکنچ دیمکدر. بناً علیه بو آیتنی اوقوب تمامیل معناسینی آکلاغان کشیلرگه بیک كوب فیکرلر یورترگه ممکن. الله تعالی خلق ایتسکان نرسه لر آدم بالالری یاساغان نرسه لر کبی ضعیف و کمالت که محتاج بولما یوب بلکه همه سیده غایت مکمل روشده اور نینه جیتسکزلوب یارانلمشدر. بولاردن آرتغراقنی اشله و آدم بالاسینك قولندن کیلمی و عقلینه ده صیمیدر. شونك او چون الشیخ امام غزالی جنابلریده «لیس فی الامکان ابدع مما کان» دیمشدر. یعنی بولغان نرسه لر دن آرتغراقلرنك بولوی ممکن توکل دیمکدر. بنده لرنك اوز آرا یاساغان نرسه لر نده آرتقلاق یا که کیمک کبی تفاوتلر بیک كوب بولور، بو کون برسی برده یورمک او چون آربا یاساسه ایکنچی سی ایکنچی کون افظوما بیل یا که آئروپلان یاصی بلور، یا که برسی صوده یورمک او چون کیمه یاساسه ایکنچی سی پارا خود یا که گیدروپلان یاصی آلور ومع ذالك بولارنك یاساغان نرسه لری الله خلق ایتسکان نرسه لرگه هر وقت محتاج بولوب تور. مثلاً: آربا یا که کیمه وغیر نرسه لر نی یاساو او چون آغاچ کیرک، تیمر کیرک و آلارنی یورترگه جیر کیرک، صو کیرک، هواده اوچا تورغانی یاسالسه هوا کیرک. اشته بو ذاتلرنك همه سنده الله تعالی خلق ایلمشدر، بولارنی الله دن باشقه هیچ کم یاصی آلمایاچقدر. ۱۹۱۴ نچی یلده چیققان معتبر «شورا» ژورنالینك آخرغی نومبرنده: «اگر امام غزالی حضرتلری بو کون نرلوب قبرندن قایتوب کیلسه ایدی بو کونگی ترقیلر نی - یا کئی چغارلغان نرسه لر نی کوروب

«لیمس فی الامکان ابداع مما كان» دیب ایتکان سوزندن توبه ایتەر
ایدی، واول سوزنی یونان حکیملرندن گنه نقل ایدوب سویلکینی اعتراف
ایلر ایدی» مآلنده بر سوز یازلدی. البته بو سوز برده اویلا ماینچه
یازلشان سوزدر، بوغسه امام غزالی حضرتلرینک مذکور سوزی بیك
معنالی وحکمتلی سوزدر. آکا اول سوزی اوچون توبه ایتک و قصورینی
اعتراف ایلک اصلا لازم توکلدر. الله تعالی آکا اول سوزی اوچون
بیک کوب رحمتلر ایلسون. (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ اُنْدَادًا
يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ لَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا اٰذِيْرًا
عَذَابَ اِنِّ الْقُوَّةَ لِلَّهِ جَمِيعًا وَاِنَّ اِلٰهَ شَدِيْدَ الْعَذَابِ) بعض کیشیلردن
شوندیلری باره اللهدن باشقه شریک لر توپالار، اول شریکلرنی اللهنی
سویو کبی سویلر، ایمان کیترگان کیشیلر ایسه اللهنی آرتراق
سویلر، اگر ظلم ایتوچیلر کورسلر ایدی، آلا عذابنی کورگان
چاقلرنده بلورلر. حقیقته بارچه قوت اللهغه محسوسدر و حقیقتک الله تعالی
قاطی عذاب ایسه در.

قراء سبعه دن الشیخ ابن عامر والشیخ نافع اسملی معتبر و معروف
قاریلر «ولوتری» نی تاغر فی ایله اوقوغانلر. بوده البته درست قرائت دن
صانالا. اول وقتده بو آیتنک معناسی: «اگر کورسه ایدک سین ظلم
ایتکوچیلرنی» بولا (اذتبراً الذین اتبعوا من الذین اتبعوا وراوا العذاب
وتقطعت بهم الاسباب) ظلم ایتکوچیلرنک ایهرلمش کیشیلری (باشلری)
عذابنی کورگان چاقلرنده اوزلرینه ایبارگان کیشیلردن بیزلر و اول
ایبارگان کیشیلرده عذابنی کورورلر هم آلاردن سبیلر کیسلور، یعنی
آلارنی قوطلدرا تورغان سبیلر اول وقتده بولماس ایندی، اش اوزغان
بولور دیمکدر. (وقال الذین اتبعوا لو ان لنا کرة فنتبرأ منهم کما تبروا
منا کذالك یرهم الله اعمالهم حسرات علیهم وما هم بخارجین من النار)

ولتری

و برده ایار و چیلر نه یاتورلر: اگرده بزگه بنه دن بر مرتبه (دنیایه فایتوب تورو) بولسه ایدی، بز اول ایبار تو چیلردن اوزلری بزدن بیزگ اناری کبی بیزه ایدک دیب. شولای ایتوب الله تعالی آلاغه کوینچلی بولغان اشلرن کورستور و آلاز اوطنن چغوب کیمته آلماسلر.

دنیاده بعض کشیلر بار: اوزلرن الله تعالی گه بیک یاقن ایتوب کورستلر، «اوجماق آچقچلری بزنگ قولمزده، بزگه ایبارگان کشیارگنه اوجماقه کوره چک، ایبارمگانلر اوطده یاناچق» دیب یوریلر، حالبوکه الله تعالی هیچ کیمگه آندی حقلر ویرمه مشدر. اشته شوندی کشیارنگ حالی آخرت کونلرنده یوقاریده سویلنگانچه بولاچقدر. الله صافلاسون.

(يا ايها الناس كلوا مما في الارض حلالا طيبا ولا تتبعوا خطوات الشيطان

انه لكم عدو مبين) ای آدملر! جیرده بولغان حلال وحوش نرسه لردن

آشاگز، شیطان آدملرینه ایبارمه گز، تحقیق اول شیطان سزگه آشکاره دشماندر. (انما يامرکم بالسوء والفحشاء وان تقولوا علی الله ما لا تعلمون)

اول سزگه آشکاره دشمان بولغان شیطان سزگه نیک یامان ویراماس اشلر ایله گنه بیورا همه الله تعالی گه فارشی اوزگز بلمه گان نرسه لرنی نه یاتورگه قوشادر.

شیطاننگ نیدن عبارت بولدیغی «اعوذ بسمله»، «واذا خلوا الی شیاطینهم» همه «واتبعوا ما تتلوا الشیاطین علی ملک سلیمان» آیتلرینگ

تفسیرلرنده بیان قیلنمش ایدی. شول اورنلرغه مراجعت اولنسون. (*)

(واذا قیل لهم اتبعوا ما انزل الله قالوا بل نتبع ما الفینا علیه اباؤنا اولوکان

اباؤهم لا یعقلون شیا ولا یتقون) اگر آلاغه (کافرلرگه و ظالملرگه)

نه یاتولسه: سز الله ایندرگان نرسه گه ایبارگز دیب، آلاز بز آتالرمزنی

تابقان نرسه گه (یعنی آلازنی فی نرسه گه ایبارگان بولوب تابسانق شول

(*) ومن الصوفیة والفلاسفة من فسّر الملك الداعي الى الخير بالقوة العقلية

وفسّر الشيطان الداعي الى الشر بالقوة الشهوانية والغضبیه. تفسیر کبیر، ج. ۱.

نرسه گه) ایباره مز دیلر. آلازك آنالری بر نیده آکلای نورغان همه
 کونلمی تورغان کشیلر توگلمو ایدی (ومثل الذین کفروا کمثل
 الذی ینعق بما لا یسمع الا دعاء ونداء صم بکم عمی فهم لا یعقلون)
 کافر بولغان کشیلر نك مثالی: چاقرو ایله طاوشدن باشقه نرسه نی
 ایشتمی باغروب چاغروب یوروچی حیوان کبی در، آلاز چوقراقلدر،
 نلسزلدر، وصوقراقدر، بس آلاز هیج نرسه آکلایماسلر (یا ایها الذین
 آمنوا کلوا من طیبات ما رزقنا کم واشکروا لله ان کنتم ایه تعبدون)
 ای ایمان کیتورگان کشیلر! بز سز گه رزق ایدوب بیرگان بخششی
 نرسه لردن آشاگز وسز الله غغنه شکر قیلوگز، اگر سز آکذا عبادت
 قیلور بولسا گز. (انما حرم علیکم المیتة والدم ولحم الخنزیر وما اهل
 به لعیب الله فمن اضطر غیر باغ ولا عاد فلا اثم علیه ان الله غفور رحیم)
 الله تعالی سز گه تحقیق حرام قیلدی: اوله کسه نی، قاننی، دوکغز ایتنی
 همه بوغازلاغانده الله دن باشقه نرسه اسمی یاد ایتولسگان حیواننی، فقط
 بر کششی باش تارطو یا که شریعت چیگندن چغوب اوصاللق قیلودن
 باشقه بیک اینتگوب فالسه اول کشیگه اوشبولرنی آشاسده گناه یوقدر،
 تحقیق الله تعالی یارلاقوچی، رحمت قیلغو چیدر.

روسیده گی شمالی ناتار تورکلری اراسنده صوگنی بللرده حیوان
 بوغازلاو حقنده بیک کوب بحثلر بولدی. نصاری ویهود ملتلی طرفندن
 شورلی روشک صویلغان ایتلرنی مسلمانلرغه آشاو درستمی یوقمی ایدکی
 حقنده بیوک نزاغلر وطاوشلر بولوب اوتدی. مین بو حقده ان شاء الله
 «مائده» سوره سینک تفسیر نده حقیقتنی ممکن قدر آچی ایدوب اوز
 فکرمنی تفصیلا بیان ایدرم. (ان الذین یکتھون ما انزل الله من الکتاب
 ویشترون به ثمنا قلیلا اولئک ما یا کلون فی بطونهم الا النار ولا یکلهم الله
 یوم القیامة ولا یزکیهم ولهم عذاب الیم) تحقیق جناب الله ایندرگان

كىتابىدىن بولغىن بىر نىرسەنى ياشىروچىلىرى وشونىڭ ايله آزرغىنى آقچە ساتوب
 آلوچىلىرى، آلارنىڭ آشاغانلىرى اچلىرىندە اوط بولور (*)، آلار ايله اللە تەئالى
 قىيامت كۈنىدە سويلەشمەس، آلارنى پاكلەمەس ھەم آلارغە رىجەت كۈچى
 عذاب بولور. (أُولَئِكَ الَّذِينَ اسْتَرَوْا الضَّلَالَةَ بِالْهَدْيِ وَالْعَذَابِ بِالْمَغْفِرَةِ
 فَمَا اصْبُرْهُمْ عَلَى النَّارِ) آلار توغرى يولغە كۈنلەكنى بىروب، آزرغونلىقنى
 ساتوب آلدىلىرى ھەمدە يارلقانلىقنى بىروب عذاب آلدىلىرى، بس ايندى
 آلارنى اوطقە كم صبر ايتىدورور ايكان؟ يعنى اوطدە آلار نىچەك تۈزەرلىرى
 ايكان دىمكىدەر. (ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ نَزَلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَإِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا
 فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ) بويوقارىدە ذكر ايتولگان اشلىرنىڭ بارچەسىدە
 تەقىق اللە تەئالى نىڭ حەققى ايله كىتاب ايندىردكى سىببلى در ودخى تەقىق
 كىتابدە اختلاف ايدوشكان كىشىلىر حەققىدىن براق آيرولغان كىشىلىردەر.
 كۈب كىشىلىر اختلافنى مطلقا «مخالفت ايدشمك» يعنى «فارسى
 توروشماق» معناسىدە يۈرتەلىرى. امما ابو مسلم حضرتلىرى «اختلف»
 سوزى «افتعال» وزىندە بولغانغە كۈرە «افتعل» وزىندە بولغان سوزلىرنىڭ
 «فعل» وزىندە بولغان سوزلىرى ايله بىر معنادە يۈرگانلىكىنى اعتبارگە آلار
 «اختلف» نىڭ «خلف» معناسىدە يۈردىكىنى بيان وافادە بيۈرمىشەر. مثلا:
 «اكتسب» - كسب» معناسىدە ھەم «اكتتب» - «كتب» معناسىدە يۈرلىرى
 ھەندە بولارغە اوخشاغانلىرى بىك كۈبدر. «خلف» دىب بىر كىشىنىڭ آرتىدىن
 ايباروب شول ايبارلىقى كىشىنىڭ اشىن اشاب يىساكە شونىڭ سوزى
 سويلەب يۈرۈچىگە ئەيتۈلە. بوگۇنا: «فخلف من بعدهم خلف» ھەم «ان
 فى اختلاف الليل والنهار» آيتلىرى دىلېل ومثالدر. بسا عليه «الذين
 اختلفوا فى الكتاب» نىڭ معناسى ابو مسلم حضرتلىرنىڭ فەكر ھالىلىرنىچە:
 اللە تەئالى نىڭ كىتابى توغرى وسىندە اۆلگىلىرىگە ايباروب، توارث

(*) وذلك لانه لما اكل ما يوجب النار فكأنه اكل النار. تفسىر كىبىر. ج. ا.

طريقه يېقىل، يعنى آتابابادىن غنه ايشتوايله فناعتلنو چيلر واوزارى كتابنى ودليللى بلورگه طر شماو چيلر ديمك بولادر. بوده بيمك درست سوزدر، فقط بو اورنده مذكور معنالرنك تاهسه فايلى اراده قيلنسون، الله تعالى نك كتابى وكلامى حقندن اختلاف ايدو چيلرنك بار چه سيك اوشبو آيتكه بناء حقلقندن بيمك يراق بولغان وحق يولدن آيرلغان و آد اشقان كشييلردر. الله تعالى بزنى بوندى اختلافندن امين ايلسون. بعض آدملىر طرفندن «حديث» ديه روايت اولغان «اختلاف امتى رحمة» سوزى گر چه بونك معناسى موسى افندى بيمكى طرفندن «تصويب» ايدلسه ده اوشبو آيت كه فارشى كيلگانلىكى جهندن اول حديثنى رسولمزنك آغزندن چيققان ديب ايتورگه ممكن توكل، چونكه اگر بو سوزنى رسول الله ايتكان بولسه ايدى هيچ اولمازسه اختلافنى عام قيلوب ايتماس ايدى، بلكه آشا «الا فى كتاب الله» عباره سيني ده آرتدر ايدى.

اورالسك سنه ۱۹۱۵، مارت ۱۵.

محمد كامل المطيعى تحفة اللين.

استطراد:

ميكا «رحمت الهيمه مسئلهسى» اسملى اثرندن دليللر كو چرلوب «جنت» و «جهنم» حقنده بحث ايتكان كوب خطر كيلدى. بولارغه جوابم: اول حقده مينم فكرم ۴ نچى كيسهك تفسيرمه تفصيلا بيان اولندى. ميكا باشقه لرنك يولى دليل توكلدر. وما انا على منعبهم بحر يص. كامل مطيعى.

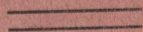

(اخطار مخصوص)

محترمه معلمه و محترم معلم افندیلر دقتینه:

نصیب بولسه اوشبوتاتارچه قرآن تفسیری اوزینک حر مسلکند
اوشبو روشده دوام ایوب کیلهسی کوزگه قدر کوب کیسه کلری میدان
مطالعه یسه قویلاچقدر، سوکره بر نیچه کیسه کلری جلدکه جییلوب
ابتدائی ۳ نچی و ۴ نچی صنف همده رشدی مکتب بالالرینه اوفطورغه
لائق صورتده ایکنچی مرتبه باصدرلاچقدر.

شاگردلرگه قرآن تفسیری اوفوطوق ایك برنچی فرض و غایت
کیرکلی اش بولغانغه کوره بونی جمله محترمه معلمه و محترم معلم
افندیلر نك دقت و اعتبار بیورماقلرینی در خاطر ایدرم، خصوصا بز نك
تاتار ترکلری آراسنده بو تفسیر کبی تاتار تلنده سنت نبویه گه موافق
و ۲۰ نچی عصر طورمشینه مطابق روشده بازلغان، حقیقت حالنی آچی
اظهار ایتوچی تفسیر تهلیگه چه اصلا ظهور ایتکانی یوفر، اشته بونی
آزراق تفسیرلر کورگان هر بر کشیده افرار ایتسه کیرک امیدنگمن.
کامل مطیعی.

اوشبو کیسه کنك بولاسی ۱۵ تین، پوچته مصارفی ایله ۱۷ تین.
کوبلهب صورتوچیلرغه کوب تنزیل ایتله. نالورث ایلهده جیبارله. ۳ نچی
۴ نچی و ۵ نچی کیسه کلر نك بهالریده بسر توسلیدر. ۱ نچی و ۲ نچی
کیسه کلر صانلوب بتدیلر. باش اسکلااد اورالسکیده

صورتو اوچون آدریس:

Уральскъ (обл.) Камилу Аль-Мутыги Тухватуллину.

ناشر و محرری: محمد کامل المطیعی تحفة اللین.